سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

اداره مخطوطات

نام کتاب مهذب الاسماء ومرتب الاشیاء

مولف متن قاضی محمود بن عمر بن محمود السجزی الربنجنی الشیبانی

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر ۱۰۹۴ نوع خط نسخ تعداد سطر ۲۱

نام کاتب ....

موضوع لغت زبان عربی عدد اوراق ۱۹۲

طول ۲۴٫۵ عرض ۱۸٫۵ شماره عمومی ۳۲۵۷۷

وقفی آیت‌الله سید احمد زنجانی تاریخ وقف آبان ۱۳۴۶

ملاحظات توسط آیت‌الله سید موسی شبیری زنجانی

نسخه رطوبت رسیده و آسیب دیده

فهرس خطی

۲۱

[illegible]

ان الله خلق الملائكة وركب فيهم العقل وخلق البهائم وركب فيها الشهوة [وخلق بني آدم]

وركب فيهم العقل والشهوة فمن غلب عقله شهوته فهو اعلى من الملائكة ومن غلب شهوته

عقله فهو ادنى من البهائم

٢٠

مهذب الاسماء

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله الذي خلق الخلايق بقدرته وخص بني ادم بعزته واختار الانبيا برحمته والصلوة
والتحية على نبيه وصفيه محمد خيرته وعلى اله واصحابه من بريته وسلم تسليما كثيرا كثيرا قال
العبد الضعيف محمود بن عمر بن محمود بن منصور القاضي الزنجي السنجري ثم العرقي من قبيلة
شيبان تغمده الله برحمته اما بعد فاني رايت الناس زاهدين في العلم والعقبى وراغبين في
الجهل والدنيا قانعين بما فيها ولاجل هذا التقطت جميع الاسماء المستعملة المعتمدة الواردة من
كتب ايمة الادب كالسامي في الاسامي والسمي في الاسماء وكتاب الاسامي الموسوم بالسعيدي
وكتاب البلغة المترجم في اللغة وكتاب كنز الاسامي وترجمان القران والروضة والمشاهير
واصلاح المنطق وغريب المصنف ودستور اللغة وغيرها لتكون تذكرة ودخرا لاولادي
واحبائي خاصة ولساير الناس عامة ورتبتها على حروف المعجم ليكون فيها اكثر رغبة المبتدين
واسهل على الطالبين وقسمتها على ثمانية وعشرين كتابا بعدد حروف المعجم ومنازل القمر واوردت
في كل كتاب منها ثلاثة ابواب بعدد اصول كلام العرب واعراب الاسماء وافتتحت صدر
الكتاب بباب في اسماء الله الحسنى وصفاته العلى واختتمت بباب في اسماء شتى بعون الله
وتوفيقه وابتدات الكتاب بالالف المفتوحة ثم بالالف المضمومة ثم بالالف المكسورة ثم
بالباء المفتوحة ثم بالباء المضمومة ثم بالباء المكسورة هلم جرا الى الياء واوردت مضمون كل
باب على ترتيب حروف التهجي واخذت في ضمن كل باب حرف الاول على الترتيب ورقمت
اللغة المعروفة بميم والجمع بجيم وجمع الجمع بجيمين متصلين وجمع جمع الجمع بثلثة جيمات
متصلات على سنن القياس ليصغر حجمه في اعين الناس وسميته مهذب الاسماء في مرتب
الحروف فان راى فيه عالم خطاء او سهوا فليصححه متفضلا ولا ينسب جامعه متجهلا

ولينسبه الى الغلط والنسيان مستعينا من الملك الديان وهو حسبنا ونعم المستعان باب في
اسماء الله الحسنى وصفاته العلى آ هو الله الذي لا اله الا هو اوست خدائ كه نيست
خدای مکر او الاحد یکیست بخدایی الاول همیشه بود الاخر همیشه باشد الابد و
الازلی همیشه الاعلی والاکرم بزرکوار تر ب البر والبار نیکوکار البارئ افریدکار
الباسط کستراننده وفراخ کننده روزی الباطن نهان از وهم وحکونکی الباعث
برانکیزننده مردکان وفرستنده رسولان الباقی همیشه وپاینده البدیع نوافریننده
اسمانها وزمین البصیر بینا البعید دور بقدر بی که قدر تمام بندانند ت
التواب توبه پذیرنده ج الجامع فراهم اورنده الجبار بزرکوار وکام کار
الجلیل بزرک وبزرکوار الجواد بخشنده ح الحافظ والحفیظ نکاه دارنده
الحاکم والحکم داور الحسیب بسنده کار وشمار کننده الحق سزاوار بخدایی ودرست
بپادشاهی الحکیم درست کار ودرست کفتار الحلیم بردبار الحمید ستوده الحنان
مهربان الحی زنده همیشه خ الخالق والخلاق افریدکار واندازه کننده الخافض
فرود ارنده الخبیر اکاه بهمه چیزها د الدافع باز دارنده بلا الدایم همیشه الدیان
پادشاه حکم کننده ذ الذاری افریننده ر الرازق والرزاق روزی دهنده الرحمن
الرافع والرفیع بردارنده وبلند کننده الرب خداوند وپروردکار الرحمن
بخشایش بر همه خلق الراحم والرحیم بسیار بخشایش بر مسلمانان الرشید
راست تقدیر وراه نمای الرقیب نکاه دارنده هر چیزی الرؤف والرؤوف
مهربان س السامع والسمیع شنوا السالم والسلیم والسلام بی عیب
السبوح پاک ش الشافی شفا دهنده الشاکر والشکور سپاس دارنده اله
الشاهد والشهید دانا بر همه چیز که بیننده کند ص الصانع آفریدکار
الصبور بردبار که شتاب نکند بعقاب الصمد مهتر وپناه نیازمندان ض الضار

نسوی قیراط نیمه دانك نصف دانق نویسند سدس دانکی سدس وطسوج دانکی ونسوی
ربع دانکی ونیم سدس وثمن دانکی وسه نسوی ثلث دو دانك ربع وثمن دو دانك و
نسوی سدس وربع دو دانك ونیم ونصف دینار نصف وطسوج نیم دینار ونسوی ثلث
وربع ونیم دینار ونیم دانك نصف وثمن نیم دینار وسه نسوی ثلثی چهار دانك ثلثی وطسوج
چهار دانك ونسوی نصف وربع چهار دانك ونیم ثلثی وثمن چهار دانك وسه طسو نصف
وثلث پنج دانك ثلثی وربعی پنج دانك ونیم نصف وثلث وثمن پنج دانك سه نسو دینار
معولم والشی ونصفه وثلثه وربعه وخمسه وسدسه وسبعه وثلثه وتسعه وعشره و جمعها
جز ونصفست وثلث وربع وخمس سدس سبع است وثمان وتسع عشر **فصل**
فی حساب الشهور والایام تقول غرة الشهر اول روز از ماه للیلتین خلتا دو شب
گذشته را ولثلث لیال خلون سه شب گذشته را همچنین تا عشر لیال خلون ده شب گذشته را
و یازده شب گذشته را بنویسند لاحدی عشر لیلة خلت بالعشرین انکاه بعشر لیال بقین نویسند
ده شب مانده را ولخمس لیال بقین پنج شب مانده را ولاربع لیال بقین چهار شب مانده را
ولثلث لیال بقین سه شب مانده وللیلتین بقیتا دو شب مانده را ولليلة بقيت یك شب
مانده را واگر بحساب روز نویسند چنین باید نوشت الاول من شهر الله الحرام المحرم الثانی والثالث
والرابع والخامس والسادس والسابع والثامن والتاسع والعاشر والحادی عشر والثانی عشر
والثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر والسادس عشر والثامن عشر والتاسع عشر والعشرون
وهمچنین تا اخر و اخر روز از ماه سلخ الشهر نویسند **فصل فی اسماء الشهور بالعربیه**
المحرم والمحرمات والمحارم ج صفر الاصفار والصفار والصفور ج شهر ربیع الاول شهر ربیع الاخر
شهور ربیع ج جمادی الاولی جمادی الاخر جمادیات ج رجب ارجاب ورجوب ج شعبان شعبانات
وشعوابن وشعابین ج شهر رمضان شهور رمضان ج شوال شوالات ج وشواویل ایضا ذوالقعده
ذوات القعده ج ذوالحجه ذوات الحجج و پنج ماه ازین جمله شهور نویسند شهر الله المحرم وشهر

ربیع الاول وشهر ربیع الاخر وشهر الله الاصم رجب وشهر الله المبارك الاعظم رمضان ودر جاهلیت
محرم را موتمر گفتندی وصفر را ناجر و ربیع الاول را خوان و ربیع الاخر وبصان وجمادی الاولی را
حنین وجمادی الاخر را ربه و رجب را اصم ومنصل الاسنه والشهر الحرام وشعبان را عاذل و رمضان را
ناتق وشوال را وعل و ذوالقعده را ورنه و ذوالحجه را برك وجمعها قول الشاعر فی شهور
العرب فی جاهلیة نحدها علی سرد المحرم تشترك موتمر ناجر و مربعدنا جر وخوان مع وبصان
جمع فی شرك حنین وربه والاصم وعادل وناتق مع وعل ورنه مع برك وما هما عرام اجمعها سبت
رجب وذوالقعده وذوالحجه والمحرم **فصل فی اسماء الشهور بالرومیه** تشرین الاول
تشرین الاخر کانون الاول کانون الاخر شباط اذار نیسان ایار حزیران تموز اب ایلول **فصل فی
اسماء الشهور بالفارسیه** فروردین ماه اردیبهشت ماه خرداد ماه تیر ماه مرداد ماه
شهریور ماه مهر ماه ابان ماه اذر ماه دی ماه بهمن ماه اسفندار ماه **فصل فی اسماء
ایام الشهور بالفارسیه** اورمزد بهمن اردیبهشت اذر شهریور ابان اسفندار
مذ خرداد ماه تیر فروردین گوش بهرام دیبمهر مهر سروش رشن
اشتاد ارد سمال راماد دیبدین مارسپند
فصل فی الاسبوع الاسبوع جمعه الاسابیع ج السبت شنبه الاسبات والسبوت ج
الاحد یکشنبه الاحاد ج والاثنین دوشنبه الاثانین ج الثلثاء سه شنبه الثلاثات والاربعاء
چهارشنبه الاربعاوات ج الخمیس پنجشنبه الاخمسة ج الجمعه والجمع ادینه الجمع ج ودر
جاهلیت عرب روز شنبه را شیار گفتندی ویکشنبه را اول ودوشنبه را اهون وسه شنبه
جبار وچهارشنبه را دبار وپنجشنبه را مونس وادینه را عروبه وجمعها قول الشاعر
أؤمل ان اعیش وان یومی باول او باهون او جبار او التالی دبار او فیومی مونس او عروبة
او شیار **فصل** والعرب تسمی لیالی الشهر کل ثلث درع وثلث ظلم وثلث حناوس وثلث
وادی وثلث محاق **فصل فی اثنا عشر بروجا** اولها الحمل والثور
والجوزا والسرطان والاسد والسنبله والمیزان والعقرب والقوس والجدی والدلو

فصل في منازل القمر وله ثمانية وعشرون منزلاً ينزل القمر كل ليلة الحوت

بمنزل منها اولها السرطان وهما قرنا الحمل ويقال لهما النطح والناطح ايضا والبطين والثريا

والدبران ويقال له المجدح والهقعة والهنعة والذراع والنثرة والطرف والجبهة والزبره

والصرفة والعوا والسماك والغفر والزبانا والاكليل والقلب والشولة والنعايم والبلدة

وسعد الذابح وسعد بلع وسعد السعود

وسعد الاخبية وفرع الدلو

المقدم وفرع الدلو المؤخر

بطن الحوت وهو الرشاد

سهم ومنزل وثلثا منزل

برج ما استند

والله اعلم

٢م